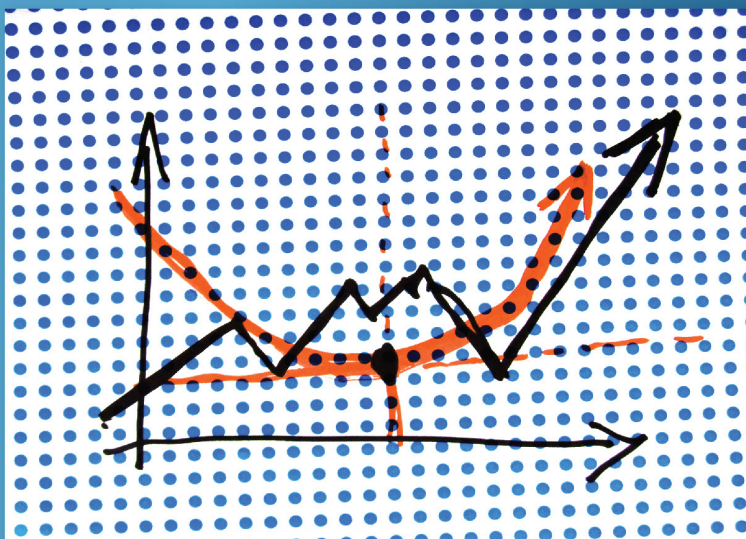

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ISSN 1857-7628

ГОДИШЕН ЗБОРНИК 2012 YEARBOOK

ГОДИНА 4

VOLUME IV

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF ECONOMICS

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

ISSN: 1857- 7628

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2012**

YEARBOOK

ГОДИНА 4

VOLUME IV

GOCE DELCEV UNIVERSITY - STIP
FACULTY OF ECONOMICS

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF ECONOMICS**

За издавачот:
Проф. д-р Ристо Фотов

Издавачки совет Editorial board

Проф. д-р Саша Митрев	Prof. Sasa Mitrev, Ph.D
Проф. д-р Лилјана Колева - Гудева	Prof. Liljana Koleva - Gudeva, Ph.D
Проф. д-р Ристо Фотов	Prof. Risto Fotov, Ph.D
Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
Проф. д-р Круме Николоски	Prof. Krume Nikoloski, Ph.D
Доц. д-р Крсте Шајноски	Ass. Prof. Krste Sajnoski, Ph.D
Пом.асс м-р Влатко Пачешкоски	Assist. Vlatko Paceskoski, M.Sc
Пом.асс м-р Тамара Јованов Марјанова	Assist. Tamara Jovanov Marjanova, M.Sc

Редакциски одбор Editorial staff

Проф. д-р Ристо Фотов	Prof. Risto Fotov, Ph.D
Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
Проф. д-р Круме Николоски	Prof. Krume Nikoloski, Ph.D
Доц. д-р Крсте Шајноски	Ass. Prof. Krste Sajnoski, Ph.D

Главен и одговорен уредник Managing & Editor in chief

Проф. д-р Трајко Мицески	Prof. Trajko Miceski, Ph.D
--------------------------	----------------------------

Јазично уредување Language editor

Даница Гавриловска-Атанасовска (македонски јазик)	Danica Gavrilovska-Atanasovska (Macedonian)
--	--

Техничко уредување Technical editor

Славе Димитров	Slave Dimitrov
Благој Михов	Blagoj Mihov

Редакција и администрација Address of editorial office

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип	Goce Delcev University
Економски факултет	Faculty of Economics
бул „Крсте Мисирков“ бб	Krste Misirkov b.b., PO box 201
п.фах 201, 2000 Штип, Македонија	2000 Stip, R of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENT

д-р Ристо Фотов УЛОГАТА И ЗНАЧЕЊЕТО НА КАПИТАЛОТ И ЕКОНОМСКИОТ РАЗВОЈ СО ПОСЕБЕН ОСВРТ ВРЗ ЗЕМЈИТЕ ВО РАЗВОЈ	7
м-р Емилија Митева-Кацарски, м-р Влатко Пачешкоски НЕЦАРИНСКИОТ ПРОТЕКЦИОНИЗАМ ВО РЕГИОНОТ НА ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА	19
Т.Мицески, С. Пашоска ПРОЦЕС НА ПРОМЕНИ ВО МАРКЕТИНГ СТРАТЕГИЈАТА И СТРУКТУРАТА	29
Благица Колева, Александар Костадиновски, Оливера Ѓоргиева- Трајковска ВИДОВИ НА ИНТЕРНА РЕВИЗИЈА НА ФИНАНСИСКОТО РАБОТЕЊЕ	43
м-р Костадинка Чабулева, м-р Горан Миладинов, Трајко Мицески ВЛИЈАНИЕТО НА СТРАНСКИТЕ ДИРЕКТНИ ИНВЕСТИЦИИ ВО Р.МАКЕДОНИЈА ВРЗ ВРАБОТЕНОСТА ЗА ПЕРИОД 1997- 2011 ГОДИНА	53
м-р Марина Радосављевиќ- Бојчева, м-р Зоран Темелков, м-р Костадинка Чабулева ОБЛАСТИ НА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ЈАВНОТО ПРИВАТНО ПАРТНЕРСТВО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	61
доц. д-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска, асс. м-р Благица Колева ОСНОВИ НА КАМАТАТА - ДЕТЕРМИНАНТИ И ПРЕДВИДУВАЊЕ	67
доц. д-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска КРЕДИТНА ПОЛИТИКА И СТРАТЕГИЈА НА ПОРТФОЛИОТО НА КРЕДИТНИ ПЛАСМАНИ НА БАНКИТЕ	81

доцент д-р Јанка Димитрова ПОРТФОЛИО АНАЛИЗА – АЛАТКА ЗА ДИВЕРЗИФИКАЦИЈА НА РИЗИКОТ ПРИ ИНВЕСТИРАЊЕТО.....	95
асс. д-р Љупчо Давчев, асс. м-р Тамара Јованов-Марјанова СОЕДИНУВАЊА И ПРЕЗЕМАЊА (M & A) И УЛОГАТА НА ИНВЕСТИЦИСКИТЕ БАНКИ ВО ОВИЕ ПРОЦЕСИ	109
доц. д-р Оливера Ѓоргиева-Трајковска ЛИЧНОСТА НА ПРЕТПРИЕМАЧОТ.....	121
м-р Тамара Јованов Марјанова, д-р Љупчо Давчев, д-р Митре Стојановски АНАЛИЗА НА ТЕКОВНАТА СОСТОЈБА И ИДНИ ТРЕНДОВИ НА ПАЗАРОТ НА КОНДИТОРСКИ ПРОИЗВОДИ	135
м-р Илија Груевски УПРАВУВАЊЕ СО ДЕВИЗНИОТ РИЗИК ВО МЕЃУНАРОДНОТО ФИНАНСИСКО РАБОТЕЊЕ	145
д-р Љупчо Давчев, м-р Тамара Јованов-Марјанова РАЗЛИКИТЕ ПОМЕЃУ ИНВЕСТИЦИСКОТО И КОМЕРЦИЈАЛНОТО БАНКАРСТВО.....	161

УДК: 330.341:330.14(100-773)

Стручен труд

УЛОГАТА И ЗНАЧЕЊЕТО НА КАПИТАЛОТ И ЕКОНОМСКИОТ РАЗВОЈ СО ПОСЕБЕН ОСВРТ ВРЗ ЗЕМЈИТЕ ВО РАЗВОЈ

д-р Ристо Фотов¹

Краток извадок

Веќе е добро познато дека капиталот е еден од круцијалните фактори за економскиот развој во националните економии, а неговиот недостиг особено е изразен кај ЗВР. Меѓутоа, кај овие земји, капиталот е и ограничувачки фактор поради неговата недоволност во стопанството. Всушност, тргнувајќи од овде во овој труд се имплементирани анализата на улогата и значењето на капиталот за економскиот развој, особено кај недоволно развиените земји. Во таа смисла, во трудот ќе бидат анализирани следниве проблеми: значењето на капиталот за економскиот развој, улогата и значењето на капиталот за земјите во развој и методите што треба да се имплементираат во функција за зголемување на капиталот во земјите во развој.

Abstrakt

Implemented in this paper is an analysis of the role and important capital for economic development, especially in underdeveloped countries. That will be analyzed the following issues: the importance of capital for economic development, the role and importance of capital to developing countries and the methods that should be implemented in order to increase the capital in developing countries.

Key words: *capital, developing countries, development, accumulation.*

Вовед

Капиталот, сам по себе, е многу битен фактор за развојот на недоволно развиените земји. Во услови на незначително зголемување на производството, придонесот на растот на продуктивноста во тој процес, по правило, е скромен. Спротивно на тоа, во услови на високи стапки на

1) Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, Економски факултет, ул. „Крсте Мисирков“ бб, 201 Штип, Р.Македонија, risto.fotov@ugd.edu.mk

стопански раст, придонесот на глобалната продуктивност на факторите е сè позначаен. Имено, таквата улога и значење посебно е нагласена денес, кога капиталот го има приматот пред другите фактори кои го детерминираат или акцелерираат економскиот развој.

Значењето на капиталот за економскиот развој

Како што и претходно истакнавме, капиталот е еден од круцијалните фактори за економскиот развој во националните економии, а неговиот недостиг особено е изразен кај ЗВР. За да се создаде доволно капитал е потребно редуцирање на тековната потрошувачка, што е неможно за сиромашните земји, затоа што потрошувачката е сведена на егзистенцијален минимум. Кај развиените земји, пак, стапката на штедење изнесува околу 20%, за разлика од нив кај сиромашните земји таа е 4%, што не е доволна за изградување дури и на неопходната инфраструктура, без којашто не може да се зборува за развој.² Отсуството на домашно штедење ЗВР ги принудува тоа да го надоместат со задолжување во странство. Тоа особено се забележа во 70-тите и 80-тите години на минатиот век. Растот на каматните стапки, во светски рамки, потоа намалувањето на стапките на економскиот раст, нафтените шокови и зголемувањето на недовербата кон ЗВР доведоа до појавата на должничката криза. Оттука, овие земји мораа да го репрограмираат долгот односно да ја одложуваат отплатата на своите долгови, додека пак РЗ станаа ригорозни и селективни во давањето заеми. Одобрувањето на кредити е проследено и со нагласена контрола од страна на кредиторите и не е секогаш во функција на развојните апетити на земјите во развој. Кај овие земји е присутно и нерационалното трошење на доходот, честото чување на заштедите во странски банки (поради неразвиениот банкарски систем и неговата недоволна сигурност) итн. Поради тоа, земјите во развој треба во иднина акцентот да го стават на значењето на акумулацијата на капиталот и да ја потенцираат потребата од подигнување на нивото, т.е. обемот на акумулација на капиталот, бидејќи во многу случаи кај нив развојот беше поврзан со индустријализацијата, а таа непосредно со акумулацијата на капиталот.

Најголем број економисти инвестирањето го гледаат како најважен поединечен фактор во процесот за економски раст и развој. Имено, Ростоу (W. Rostow) го дефинира процесот на „полет“ во „одржлив раст во термини на критичната стапка на инвестициите во однос на националниот производ“.³ Постојат голем број економисти кои, на сличен

2) A. Paloni, “IMF, World Bank and Development”, Routledge, 2011, стр. 322

3) W. Rostow, “The Stages of Economic Growth”, Oxford, UK, 1991, стр. 138

начин, акумулацијата на капиталот, во поширока смисла, ја гледаат како особена карактеристика на развојот и структурната трансформација на економиите, односно како генерализиран процес на акумулација на капиталот. Во таа насока, развиеноста се гледа како извршена акумулација на капиталот и воспоставен социјален и економски механизам за одржување на поголема количина капитал по глава на жител, во различни форми. Слично на тоа условите на неразвиеноста се дефинираат како поседување релативно мали и недоволни количини различни видови капитал. Во земјите во коишто специјализацијата и поделбата на трудот е минимална, можностите капиталот да придонесе за заокружени методи на производство и да ја зголеми продуктивноста потенцијално се поголеми, отколку во земјите каде што поделбата на трудот постигнала поголема усовершеност и софистицираност. Всушност, технолошки заостанатите земји за зголемување на стапката на раст на капиталот треба да апсорбираат нови технолошки достигнувања преку коишто ќе се намали технолошкиот јаз и заостанувањето во однос на развиените земји. Натаму, во земјите со релативно изобилство на работна сила, но низок коефициент на капиталот во однос на трудот, процесот на продлабочување на капиталот може да придонесе за значително зголемување на БДП. Имено, процесот на зголемување на капиталот во развиените и земјите во развој регистрира континуитет на зголемување во еден подолг временски период, тоа го потврдуваат и следниве податоци (види табела 1 и табела 2).

Наведените околности покажуваат дека капиталот може далеку повеќе да придонесе за економскиот развој на помалку развиените земји, и тоа ако е помала иницијалната количина капитал во однос на населението. Тоа е така врз основа на економското правило дека колку што еден фактор за производство е поредок, толку е повисока неговата продуктивност, ако другите фактори се константни. Оттука, улогата и значењето на капиталот во функција за побрз економски развој е далеку понагласена и нужна кај земјите во развој за разлика од развиените земји.

Значењето на капиталот за земјите во развој

Најголем дел од теориите за економски развој, како што и претходно беше истакнато, ставаат акцент на капиталот како основен фактор за развојот. Всушност, економскиот развој не е можен без капитални вложувања. Се разбира дека капиталот, сам по себе, иако е неопходен, не е доволен услов за постигнување економски развој. Ефикасноста при употребата на капиталот зависи и од низа останати фактори, како што се: ефикасноста на институциите, економската инфраструктура, свртеност кон развојот, општествените вредности, квалитетот на образованието на работната сила, длабочината на пазарот итн.

Истражувањата за придонесот капиталот и одделните фактори врз економскиот раст во еден број земји во развој дале резултати, што значително се разликуваат во однос на истражувањата, направени во економски развиените земји, а пред сè во САД. Само за илустрација, пресметките на седум водечки латиноамерикански држави за периодот од 1960 до 1996 година покажуваат дека акумулацијата на капиталот детерминира значително поголем дел од економскиот развој во однос на останатите фактори, вклучувајќи го тука и комплексот технолошки промени. Истражувајќи го придонесот на одделните фактори што имаат импакт врз економскиот раст во 20 земји во развој, група американски економисти заклучиле дека капиталот учествува со околу 40% во зголемувањето на нивното годишно производство, а тоа може да се согледа и од податоците во табела 3.

Како што и претходно истакнавме, капиталот, сам по себе, е многу битен фактор за развојот на недоволно развиените земји. Во услови на незначително зголемување на производството, придонесот на растот на продуктивноста во тој процес, по правило, е скроман. Спротивно на тоа, во услови на високи стапки на стопански раст, придонесот на глобалната продуктивност на факторите е значаен. Податоците на Светската банка недвосмислено потврдуваат дека зголемувањето на производните фактори, особено капиталот, повеќе влијаат врз развојот во земјите во развој, отколку во економски развиените средини. Накратко кажано, акумулацијата на капиталот далеку е поважна за економскиот раст во стопански помалку развиените, отколку што тоа е случај во економски развиените држави.

Методи за зголемување на акумулацијата на капитал во земјите во развој

Со оглед на фактот што земјите во развој се карактеризираат со изобилство на работна сила и ограничена продукција, поради недостиг на капитал, прашањето за зголемување на домашната акумулација, преку мобилизирање на изворите за развој, не само што се актуализира, туку се наметнува како императив. Во таа насока, за да се активираат и мобилизираат домашните извори и да бидат во функција на забрзаниот раст на акумулацијата во ЗВР е неопходно да се конципира и води соодветна политика што ќе го стимулира и олеснува одвивањето на процесот на акумулација. Остварувањето на овој процес подразбира:⁴

4) Dijana Dragutinovic, Milorad Filipovic, Slobodan Cvetanovic, „Теорија привредног раста i razvoja”, EF-Beograd, 2010, стр.125.

- обезбедување доволна маса акумулација за финансирање на инвестициите;
- обезбедување мобилност на акумулацијата и нејзино насочување кон оние сегменти што во определен момент можат да остварат високи стапки на раст на доходот и производството;
- обезбедување ефективност во вложувањата;
- обезбедување задоволителен степен на гранска и регионална структура при користењето на акумулацијата итн.

Третирањето на прашањето на домашната акумулација, нејзиното зголемување во функција на заживување на економскиот развој подразбира подеднакво респектирање на големината, односно масата на акумулацијата, нејзината структура и ефикасност во ангажирањето, како битни компоненти што имаат значајно влијание врз акцелерирањето на економската активност.

Кога се разгледуваат можностите за зголемување на обемот на акумулацијата, т.е. во земјите во развој, може да се потенцира дека таа може да бележи раст преку:⁵

- зголемување на стапката, т.е. по пат на нејзино зголемено учество во националниот доход за сметка на другите големини;
- раст на масата на акумулација со константна стапка по пат на зголемување на нејзината ефективност при производствената употреба (односно ако со ист обем на акумулација, но со поефективни методи се постигне поголем раст на националниот доход, при што и масата, ќе биде поголема, бидејќи ќе се калкулира според поголемиот обем на национален доход);
- раст на оданочувањето, преку воведување нови даноци или зголемување на стапките на постојните даноци. Даночите овозможуваат ограничување на потрошувачката и раст на штедењето, односно акумулацијата. Меѓутоа, превисокото даночно оптоварување може дестимулативно да влијае и да ги намали мотивите на стопанските субјекти.

Евидентно, напорите за зголемување на обемот на акумулацијата, покрај другото, треба да бидат насочени и кон зголемување на националниот доход. Тоа претставува идентификување на сите фактори што го условуваат зголемувањето на бруто-домашниот производ и националниот доход, зашто од нив зависи и обемот на акумулација. Меѓу

5) Radoman Bozovic, “Akumulacija privredni razvoj“, Ekonomski fakultet - Beograd, 2009, стр.125.

најважните фактори што влијаат врз зголемувањето на националниот доход се издвојуваат:⁶

- растот на бројот на вработените, ангажирани во производството, како резултат на новите инвестирања;
- зголемувањето на продуктивноста на трудот;
- промените во структурата на вработените;
- рационалната организација во меѓународната поделба на трудот;
- намалувањето на трошоците на производство;
- подоброто користење на производствените капацитети;
- целосното искористување на резервите од работна сила;
- различните облици на штедење на населението;
- инфлаторното финансирање;
- надворешните кредити и различната помош од странство;
- намалувањето на делот на непродуктивното население и сл.

Покрај споменатите фактори, што имаат позитивно влијание врз зголемувањето на обемот на акумулацијата, има фактори што исто така влијаат врз нејзиното зголемување, но се со негативен предзнак, а како такви би ги потенцирале:

- прекумерното искористување на природните богатства;
- ненавременото одржување на производствените капацитети;
- експлоатацијата на работната сила;
- ограничувањето на стапката на раст на населението итн.

Хендикепираноста на ЗВР, поради влијанието на овие фактори, особено техничкиот прогрес, затоа што овие земји битно заостануваат во научнотехничка смисла зад развиените земји, ги прави зависни и во голема мера ја потенцира потребата од совладување на неповолните акумулациски тензии. Само по себе ова прашање ја актуализира потребата од зголемена мобилност на акумулацијата. Нема сомнение дека секој економски систем рационалноста и способноста за брз развој ја потврдува токму преку тоа каква мобилност постигнал на постојните производни фактори, главно на акумулацијата, како стратегиска развојна компонента.

При зголемувањето на домашната акумулација незаменлива улога има државата, којашто како реална сила може да обезбеди максимална мобилизација на расположливите извори во земјите во развој и нејзино користење во согласност со нивните национални интереси. Притоа, државата се јавува во двојна улога: од една страна се грижи за зголемување на обемот на акумулација, а од друга врши нејзино насочување во одделни дејности и гранки. Во остварувањето на овие задачи на државата и

6) Branko Cerić, “Teorija I politika privrednog razvoja“, EF-Beograd, 2011, стрп. 111.

стојат на располагање макроекономските инструменти за насочување на економските текови и процеси, и тоа пред сè фискалната и монетарно-кредитната политика. Добро поставените фискална и монетарно-кредитна политика во ЗВР претставуваат едни од фундаменталните елементи за порамномерна распределба на националниот доход и рационално користење на расположливите извори на акумулација. Фактот што во ЗВР е изразена појавата на нерамномерна дистрибуција на националниот доход ја нагласува неопходноста од поефикасно вклучување на фискалната и монетарно-кредитната политика во надминувањето на постојните деформации. Неопходноста од ова дотолку повеќе е нагласена, бидејќи сè поочигледен е фактот дека проблемот со акумулацијата во ЗВР не е во тоа што од нискиот пер capita нема акумулација, затоа што ја апсорбира потрошувачката, туку проблемот е во тоа што акумулацијата ја трупаат богатите слоеви кои не ја инвестираат во производство туку луксузно ја трошат или вложуваат во странски банки.

Нагласената класа на диференцијација и социјалната раслоеност на населението е поприсутна и повеќе потенцирана кај ЗВР, па оттука порамномерната распределба на националниот доход станува сè понеопходна. Со тоа би се придонесло да се постигнат позначајни развојни ефекти. Колкави и какви се резултатите од порамномерната дистрибуција на националниот доход во ЗВР може да се види од пресметките што укажуваат на тоа дека доколку учеството на најбогатите 20% жители на овие земји во вкупниот национален доход би се намалило од 40 на 30%, тогаш стапката на акумулација би се зголемила за цели 10%, што во денешни услови би овозможило далеку побрз економски развој.⁷ Сите овие аргументи зборуваат во прилог на императивноста од решавањето на прашањето на поправедна распределба и дистрибуција на националниот доход во ЗВР. Остварувањето на оваа најсуштествена задача за економскиот развој на овие земји ја детерминира нужноста од јакнење на државната интервенција во националните економии на ЗВР, наметната од нискиот степен на економска развиеност, сиромаштијата и неразгранетата производна структура, како и недоволните извори на домашна акумулација.

Прашањето за зголемување на домашната акумулација е едно од основните прашања со стратемиска важност за економскиот развој на ЗВР. Ваквата улога на домашната акумулација укажува на потребата од нејзина централизација, концентрација и рационална употреба. Тоа,

7) Ruud Buitelaar, Pitou Van Dijk “Latin America’s New Insertion in the World Economy: Towards Systemic Competitiveness in Small Economies”, Chung Yuan Cristian University, 2011, стр.128

во условите какви што постојат во ЗВР, може да го обезбеди државата којашто со своите мерки, инструменти може да влијае на поттикнување на домашната акумулација. Практично, државата има активна ингеренција во економскиот живот кај ЗВР. Таа може да помогне за преобразување на производствената структура на стопанството, контролирање и регулирање на производството во одделни гранки, привлекување, контролирање и насочување на активноста на странскиот капитал и сл.

Искуствата на одделни земји во развој, со развиен државен механизам за насочување на економските активности сведочат за остварени видни резултати на планот на економскиот развој. Државата во земјите во развој треба да настојува на домашниот, односно странскиот капитал да му создаде општи развојни услови (крупна економска и социјална инфраструктура) или, пак, да го ослободи приватниот капитал од неатрактивните и нерентабилни пласмани. Покрај тоа, државата во ЗВР, како поттикнувач на економската активност може да одигра битна улога и во ангажирањето, т.е. насочувањето на странскиот капитал. Во таа смисла, стимулациските мерки што државата ги презема во насока на мотивирање на странскиот капитал мора да примат повидливи размери и повеќе да се потенцираат.

Заклучок

Во услови на незначително зголемување на производството, придонесот на растот на продуктивноста во тој процес, по правило, е скромн. Спротивно на тоа, во услови на високи стапки на стопански раст, придонесот на глобалната продуктивност на факторите е значаен. Податоците на Светската банка недвосмислено потврдуваат дека зголемувањето на производните фактори, особено капиталот, повеќе влијаат врз развојот во земјите во развој отколку во економски развиените средини. Накратко кажано, акумулацијата на капиталот далеку е поважна за економскиот раст во стопански помалку развиените, отколку што тоа е случај во економски развиените држави.

Во однос на начинот на зголемување на домашната акумулација, преку активната улога на државата се доаѓа до заедничката карактеристика на сите земји во развој. Разликите, всушност, треба да постојат во примената на механизмите и инструментите од макроекономска природа, што треба да ги респектираат одделните специфичности на секоја земја поединечно. Во таа насока, земјите во развој, преку мерките и инструментите на економската политика треба покрај домашните да настојуваат да ги фаворизираат и странските вложувања во овие земји.

Литература

- A. Paloni, “IMF, World Bank and Development”, Routledge, 2011
- Branko Ceric, “Teorija i politika privrednog razvoja”, EF-Beograd, 2011
- Ruud Buitelaar, Pitou Van Dijk “Latin America’s New Insertion in the World Economy: Towards Systemic Competitiveness in Small Economies”, Chung Yuan Cristian University, 2011
- Dijana Dragutinovic, Milorad Filipovic, Slobodan Cvetanovic, “Teorija privrednog rastairazvoja”, EF-Beograd, 2010
- Donald M. Snow, “Distant Thunder: Third World Conflict and the New International Order”, New York, 2005
- Radoman Bozovic, “ Akumulacija privredni razvoj “, Ekonomski fakultet-Beograd, 2009
- Wallerstein , I. World-Systems Analysis: An Introduction. Durham, North Carolina: Duke University, 2009

Табела 1. Меѓународни резерви, вклучително на капитал и монетарно злато - во милиони САД долари – за период од 1970 до 2010 год.

Земји (според степен на развој)	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010
Земји во развој (2)	19.911	88.850	177.117	194.971	330.903	675.665	1.056.881	2.694.521	6.802.993
Земји во транзиција	140	872	1.550	1.190	7.762	23.920	38.457	233.728	584.401
Развиени земји	73.069	139.133	282.521	293.164	645.951	826.148	943.904	1.515.935	2.367.404

Напомена: 1) Вредностите на резервите се искажани според сегашни (од 2010 година) цени и сегашен девизен курс; 2) Дадените податоци се без НР Кина

Извор: www.worldbank.org.stat/internationalreserversincludinggold2010

Табела 2. Меѓународни резерви, вклучително на капитал и монетарно злато - во % - за период од 1970 до 2010 год.

Земји (според степен на развој)	1970	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010
Земји во развој (1)	20,96%	61,10%	37,99%	38,18%	31,51%	41,36%	47,48%	51,69%	57,14%
Земји во транзиција	0,15%	0,38%	0,34%	0,25%	0,81%	1,65%	2,06%	6,45%	8,49%
Развиени земји	78,89%	38,52%	61,68%	61,57%	67,68%	56,99%	50,47%	41,86%	34,38%

Напомена: (1) Процентуалниот износ опфаќа податоци без НР Кина

Извор: www.worldbank.org.stat/internationalreserversincludinggold2010

Табела 3. Извори на економскиот раст (во %) на избрана група од 20 земји во развој за период од 1960 до 2010 год.

Стапка на економски раст	3,2
Придонес од зголемувањето на факторите на растот	4,3
Труд	1,8
Капитал	2,5
Глобална продуктивност на факторите	2,0

Извор: Cheners H., Robinson, Sh. and Csrwuin, M., Industrialization and Growth: A Comparative styds, New Sork, 2011, стр. 321

